

بررسی و تحلیل دیپلماسی شهری و توسعه در فضای جریان‌ها با مطالعه شهر تهران

امین فرجی*، حمیدرضا بابایی، اسداله راشدی^۳

چکیده

دیپلماسی شهری امروزه به‌عنوان ابزاری کارآمد در جهت نیل به اهداف شهرها و کلان‌شهرها است. دیپلماسی شهری را می‌توان در واقع تلاشی هدفمند در فضای جریان‌ها دانست که اهداف مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی را دنبال می‌کند و در راستای دستیابی به توسعه ملی هدایت می‌گردد. بر این اساس در این مقاله دیپلماسی شهری در فضای جریان‌ها با تأکید بر شهر تهران به‌عنوان مرکز تحولات ملی مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است. این مقاله به دنبال پاسخگویی به این سؤال است که مکانیزم تعامل درونی و برون‌مرزی در چارچوب دیپلماسی شهری چگونه بر دستیابی به توسعه در سطح ملی (تهران به‌عنوان مرکز ثقل سطح کلی) مؤثر است؟ روش مطالعه مقاله توصیفی-تحلیلی است. از آنجایی که هدف این تحقیق به نحوی کشف روابط دیپلماسی و فضای جریان‌ها است لذا در دسته‌بندی تحقیقات اکتشافی نیز قرار می‌گیرد. از جنبه پارادایمی نیز تحقیق حاضر در پرتو پارادایم تحقیق کیفی و گردآوری داده‌ها و تحلیل آن‌ها محقق شده است. بر مبنای بررسی‌های انجام‌شده می‌توان گفت شهرها نقش مهمی در توسعه و رشد اقتصادی ملی بازی می‌کنند. این مهم در سایه بهره‌گیری صحیح از توانمندی‌ها و ظرفیت‌های موجود و در مواردی ظرفیت‌سازی صورت می‌پذیرد. امروزه جذب سرمایه‌های خارجی و حضور فعال نیروهای خارجی برای شکوفایی اقتصادی شهر به‌عنوان ابزاری مهم جهت دستیابی به اقتصاد شهری پایدار و پویا می‌باشد. در این میان شهر تهران و نیز سایر کلان‌شهرهای کشور به‌واسطه تمرکز زیرساخت‌ها و امکانات مهم سیاسی و اقتصادی می‌توانند نقش فعالی را در این عرصه بازی کنند.

واژه‌های کلیدی

دیپلماسی شهری، فضای جریان‌ها، توسعه ملی، کلان‌شهر تهران.

۱- استادیار، دانشکده مدیریت و حسابداری، پردیس فارابی دانشگاه تهران، تهران، ایران.

۲- استادیار، پژوهشکده فرهنگ، هنر و معماری، جهاد دانشگاهی، تهران، ایران.

۳- دانش‌آموخته دکتری، گروه اندیشه سیاسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران.

* نویسنده مسئول: a.faraji@ut.ac.ir

مقدمه

دیپلماسی شهری^۱ که در رشته‌های روابط بین‌الملل، جامعه‌شناسی سیاسی، دیپلماسی و جغرافیای شهری و سیاسی اصطلاح رایجی است. دیپلماسی شهری؛ هنر کاربردی روابط بین‌الملل برای مذاکرات، تعامل، توسعه و بهسازی روابط بین‌ملت‌ها و برای مشکلات و معضلات روابط دولت‌هاست و بخش مهمی از دیپلماسی عمومی^۲ کشورهای دموکراتیک و پیشرفته به شمار می‌رود. در این تعریف بر سه وجه تمایز دیپلماسی شهری از دیپلماسی دولتی تأکید می‌کنیم. دیپلماسی شهری؛ اولاً یک هنر است دوماً کاربردی است و سوماً در این دیپلماسی، هدف اصلی ملت‌ها هستند؛ نه الزاماً دولت‌ها.

هرچند عنوان دیپلماسی شهری و موضوعات آن در حال حاضر جدید به نظر می‌رسند اما از دولت‌شهرهای یونان باستان تا شهرهای دوران قرون وسطی و دوران اسلامی، همچنان این شهرها بودند که ارتباطات تجاری، فرهنگی و اجتماعی بین جوامع را به صورت مستقیم و غیرمستقیم بین خود برقرار می‌کردند. با شکل‌گیری دولت - ملت‌ها و شکل‌گیری روابط بین کشورها بر اساس مناسبات بین دولت‌ها به واسطه دولت‌های مرکزی، ارتباطات بین شهری تحت الشعاع ارتباطات سیاسی و اقتصادی دولت‌ها قرار گرفت. از اواخر جنگ جهانی دوم به خصوص پس از بمباران اتمی هیروشیما، شاهد گسترش نارضایتی عمومی در سراسر شهرهای کشورهای درگیر جنگ بودیم که این امر باعث شد بازیگران غیردولتی به خصوص شهرداری‌ها و نمایندگان افکار عمومی وارد عرصه تعاملات بین‌المللی شوند و از این طریق بتوانند در روند تصمیم‌گیری‌های بین‌المللی از مواضع شهروندان خود دفاع کنند.

به طور خلاصه اگر بخواهیم ابعاد دیپلماسی شهری را به لحاظ حوزه عملکردشان در مدیریت شهری بیان کنیم، می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد (قورچی و امانی ۱۳۸۸):

۱- امنیت

۲- توسعه

۳- اقتصاد

۴- فرهنگ

۵- شبکه جهانی

۶- نمایندگی در سازمان‌های بین‌المللی

در این میان می‌توان دیپلماسی شهری را زمینه‌ای برای بهره‌گیری از فرصت‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی جهت میل به توسعه ملی دانست. این مقاله کوششی در جهت تشریح و تحلیل ابعاد دیپلماسی شهری و فضای جریان‌ها در پروسه جهانی شدن باهدف توسعه ملی است.

تغییرات نظام بین‌الملل و پررنگ شدن نقش بازیگران غیردولتی و اهمیت افکار عمومی بین‌المللی سبب شده است که «دیپلماسی شهری» به عنوان جنبه‌ای از پارادایم‌های دیپلماسی کناره‌ای سنتی ظهور و بروز یابد (Daroudi and Peimani 2013). در واقع، شهرها از نقش مهمی در سیاست و اقتصاد جهانی و بازسازی مدیریت جهانی برخوردار شده‌اند و می‌توانند به عنوان بازیگران کلیدی در چارچوب سیاست‌های تمرکززدایی و اقدام‌های تعامل گرایانه شهر به شهر، زمینه‌های افزایش تعامل را در حوزه‌های فناوری اطلاعات، اقتصاد، اجتماع و فرهنگ در عصر جهانی شدن فراهم آورند. چنان‌که لوتیز ممفورد^۳ مورخ شهیر آمریکایی چنین اذعان می‌کند که هیچ کارکردی را نمی‌توان یافت مگر اینکه در شهرها به منصف ظهور رسیده باشد (Mumford 1937). بدون شک در این خصوص اثرات انباشتی شهرها^۴ که منجر به تراکم، نزدیکی و تنوع می‌گردد منجر به شکل‌گیری خوشه‌هایی از فعالیت و مردم در فضا شده و همین امر منجر به تشدید بیشتر در دسترسی و جابجایی داده، دانش و ایده می‌شود (Overman and Venables 2010).

شهر در قرن ۲۱ به مراتب تعریف و جایگاه متفاوتی را در عرصه بین‌الملل به جهت ظهور و بروز فرایندهای جهانی شدن^۵ و پیدایش جهان شهرها^۶ دارد. چنان‌که گروهی بر این باورند که شهر در عصر جهانی شدن اگر نگوئیم فراتر بلکه اهمیتی یکسان با دولت‌ها دارند (Adam and Beall 2017). در حال حاضر به نظر می‌رسد «توسعه»، «دیپلماسی شهری» و «فضای جریان‌ها» یک ساختار سه وجهی را تشکیل می‌دهند که باید از طریق تعامل سازنده به تعادلی پویا و هم‌افزا با یکدیگر دست یابند. لازمی تحقق این تعادل هم‌افزا در ساختار مذکور، پرهیز از رویکرد سنتی امنیتی - تقابلی و اتخاذ رویکرد اقتصادی - تعاملی با جهان است. به عبارت دیگر با اتخاذ رویکرد اقتصادی توسعه - محور و قرار گرفتن تمامی برنامه‌های داخلی و خارجی کشور در مدار توسعه ملی (به عنوان محور سند چشم‌انداز بیست‌ساله)، امکان برقراری تعادل هم‌افزا در ساختار مزبور و حفظ امنیت نظام سیاسی فراهم می‌شود. عدم توانایی جهت ایجاد تعادل در این ساختار سه وجهی، مبنای مشروعیت نظام سیاسی را متزلزل کرده و بقاء آن را با تهدید جدی مواجه می‌کند. این در حالی است که در صورت برقراری تعامل و تعادل یادشده و تحقق توسعه و تأمین رفاه، زمینه برای آزادی عمل و ارتقاء عزت‌نفس به مثابه دو محور و خواست اساسی کشور در عرصه بین‌المللی نیز فراهم خواهد شد دیپلماسی شهری با لحاظ کردن پیچیدگی‌های فرآیند جهانی شدن به ویژه در بعد اقتصادی و همچنین توجه به مؤلفه‌های فضای جریان‌ها و بازیگران جدید نیمه‌دولتی و غیردولتی این عرصه، ابزار

کمیته دیپلماسی شهری با عنوان شهرهای متحد و حکومت‌های محلی^{۱۳} در سال ۲۰۰۵ تأسیس گردید. این کمیته دیپلماسی شهری را ابزار حکومت‌های محلی جهت ایجاد همبستگی اجتماعی، جلوگیری از بروز اختلافات، حل اختلافات و بازسازی روابط بعد از بروز اختلافات تعریف می‌کند. در واقع دیپلماسی شهری راهکارهایی را برای ایجاد محیطی پایدار که در این راستا شهروندان بتوانند در صلح، دموکراسی و رفاه زندگی کنند، ارائه می‌دهد (Sizoo 2007).

در سال ۲۰۰۷ موسسه روابط بین‌الملل در هلند بانام کلینگندائل^{۱۴} تحقیقاتی را در ارتباط با دیپلماسی شهری منتشر نمود. در این تحقیقات دیپلماسی شهری به‌قرار زیر تعریف شد:

دیپلماسی شهری فرایندی است که شهرها در آن از طریق بازیگرانی درگیر روابط سیاسی بین‌المللی می‌شوند که هدف آن در واقع ارائه توانمندی‌های نواحی شهری و نیز علائق آن‌ها به دیگر نقاط شهری می‌باشد (Pluijm and Melissen 2007). کنگره مسئولان محلی و منطقه‌ای^{۱۵} انجمن اروپا دیپلماسی شهری را فعالیتی تعریف می‌کند که از طریق آن مسئولین شهرداری در مسائل و مشکلات محلی (مانند فقر، عدم تکافوی مالی شهرداری‌ها، بهره‌گیری از تجارب و...)، حمایت یک و یا چند شهرداری از نواحی شهری سایر نقاط را دریافت کند.

در نخستین کنفرانس جهانی دیپلماسی شهری^{۱۶} در شهر لاهه^{۱۷} (۲۰۰۸) تأمین نیاز نواحی شهری هدف اصلی دیپلماسی شهری اعلام گردید. از سوی دیگر اهمیت رو به رشد دیپلماسی شهری را می‌توان در رویکرد سازمان‌های بین‌المللی ملاحظه نمود که عمدتاً ماهیت شهری دارد؛ مانند بانک جهانی با تشکیل گروه شهرهای تاب آور درصدد است تا با ارائه برنامه امکان پاسخگویی سریع در مواجهه با بحران‌هایی مانند تغییر اقلیم و نیز ارائه تجارب مشترک و ... به شهرها، مدیران شهری را یاری نماید (Adam and Beall 2017). با توجه به آنچه گفته شد می‌توان گفت دیپلماسی شهری در واقع ابزاری برای تعاملات شهرداری‌ها در نقاط مختلف که هدف اصلی آن‌ها بهره‌گیری از تجارب موفق، ایجاد صلح بین‌المللی، رشد اقتصادی نواحی شهری، حقوق شهروندی و ارتقاء رفاه عمومی در نواحی مختلف، خارج از روابط دیپلماتیک و رسمی دولت مرکزی است.

شاید این مهم، یعنی دیپلماسی شهری، بیش از همه مرهون فرایند جهانی‌شدن است. چنان‌که تیلور در مقدمه کتاب خود^{۱۸} چنین اظهار می‌کند جهانی‌شدن تبیین‌کننده شرایطی است که در آن روابط اجتماعی به‌طور فزاینده‌ای افزایش یافته

مناسبی برای تحقق منافع کنشگران بین‌المللی فراهم می‌آورد (موسوی شفائی ۱۳۸۹). بر این اساس ورود به عرصه دیپلماسی شهری یک ضرورت انکارناپذیر به نظر می‌رسد. فضای مکان‌ها عمدتاً عرصه «سیاست سخت» مبتنی بر مؤلفه‌های سیاسی، نظامی و امنیتی و فضای جریان‌ها اساساً عرصه «سیاست نرم» مبتنی بر مؤلفه‌های اقتصاد، رفاه و توسعه است. به هر اندازه که کشوری تعریف و تأمین منافع ملی خود را در چارچوب گفتمان حاکم بر فضای مکان‌ها و از طریق دیپلماسی سنتی تعقیب کند به «جهان گذشته» نزدیک می‌شود؛ جهانی که در آن الگوی حاکم بر روابط بازیگران به‌طور طبیعی شامل کشمکش سیاسی، درگیری نظامی، برخوردهای امنیتی و جنگ است؛ و به هر اندازه که تعریف و تأمین منافع ملی کشور در چهارچوب گفتمان حاکم بر فضای جریان‌ها و از طریق تقویت دیپلماسی شهری تعقیب شود، آن کشور به «جهان آینده» نزدیک خواهد شد؛ جهانی که در آن الگوی حاکم بر روابط بازیگران مبتنی بر همکاری و رقابت توأمان خواهد بود.

بر اساس آنچه مطرح شد در این مقاله به بررسی و مطالعه دیپلماسی شهری در فضای جریان‌ها با تأکید بر شهر تهران پرداخته شده است. تا از این رهگذر نقش دیپلماسی شهری در فضای جریان‌ها را در توسعه ملی بررسی نمائیم. در مقاله پیش رو شهر تهران به‌عنوان مرکز تحولات ملی به‌عنوان نمونه مورد توجه و بررسی قرار گرفته است.

مبانی نظری

دیپلماسی شهری

دیپلماسی شهری در طول سالیان متمادی تحت عناوینی چون دیپلماسی شهرداری^{۱۹}، دیپلماسی شهروندی^۸ و نیز دیپلماسی شهر-به-شهر^۹ در منابع مختلف مورد بررسی قرار می‌گرفت؛ اما اصطلاح دیپلماسی در مفهوم صلح جهانی از طریق حضور نواحی شهری و مشارکت شهروندان در امور بین‌المللی، نخستین بار در مرکز دیپلماسی نوآورانه^{۱۰} که در سال ۱۹۸۲ توسط مایکل شومن^{۱۱} تأسیس گردید، مطرح شد. یکی از نخستین استفاده‌کنندگان اصطلاح دیپلماسی شهری در ارتباط با ایجاد صلح و رشد اقتصادی انجمن جهان - محلی^{۱۲} به‌عنوان شبکه‌ای از شهرها در سال ۲۰۰۳، می‌باشد (Glocal Forum 2003).

انجمن جهان - محلی در واقع باهدف تعاملات تکنولوژی، اطلاعات و اقتصاد شهرها در قالب جهانی‌شدن ایجاد شد. این انجمن دیپلماسی شهری را تلاشی برای برابری و عدالت بیشتر از طریق بازیگران کلیدی و تمرکززدایی و اقدامات شهر به شهر تعریف کرد.

و مرزهای دولت‌ها کم‌رنگ می‌گردد (Taylor 2004).

گستره مفهوم دیپلماسی شهری

موسسه روابط بین‌الملل در هلند^{۱۹} شش بعد را برای دیپلماسی شهری شناسایی نموده است (Pluijm and Melissen 2007). هر یک از ابعاد شش‌گانه در نگاهی جامع باهدف ایجاد بسترهایی برای سرمایه‌گذاری و در واقع رشد اقتصادی انجام می‌شود. در واقع تلاش دیپلماسی شهری برای برقراری صلح باهدف ایجاد بستری مناسب برای حضور سرمایه‌گذاران و رشد شهر و کسب وجهه بین‌المللی صورت می‌پذیرد.

دیپلماسی شهری مفهومی بسیار گسترده و وسیع دارد که گستره وسیعی از فعالیت‌ها و اقدامات را در برمی‌گیرد. در حالی که در بسیاری موارد دیپلماسی شهری تنها درباره مفهوم سیاسی و با تأکید بر صلح بین‌المللی مطرح می‌گردد. البته با توجه به آنچه عنوان گردید در واقع صلح بین‌المللی و دیپلماسی شهری با اهداف سیاسی در واقع بستری برای رشد و توسعه اقتصادی است. به‌عنوان مثال کمیته دیپلماسی شهری با عنوان شهرهای متحد و حکومت‌های محلی به حل منازعات بین‌المللی و باز ساخت روابط بعد از بروز منازعات در قالب دیپلماسی شهری می‌پردازد. در حالی که انجمن جهان - محلی^{۲۰} دیپلماسی شهری را به‌عنوان الگویی از تمرکززدایی در مدیریت روابط بین‌المللی با تأکید بر مسئولان محلی به‌عنوان بازیگران کلیدی به‌خصوص در منازعات و پس از منازعات، تعریف می‌کند. فدراسیون شهرداران کانادا^{۲۱} نیز دیپلماسی شهری را ایجاد صلح و حل منازعات بین‌المللی تعریف می‌کند (Bush 2004).

مفاد هر گونه بحث از نظریه سیاست دیپلماسی شهری باید دربرگیرنده منظومه‌ای از داده‌ها و چند موضع راهبردی درباره چند مقوله مرتبط با این مضامین باشد اما این داده‌ها دربردارنده چند موضوع به شرح زیر هستند:

- ماهیت بستر سیاست سازمان مدیریت شهری که باید درگیر دیپلماسی شهری شوند.

- چگونگی توانایی بالقوه کلان‌شهری که در جهت سیاست دیپلماسی شهری مؤثر گام خواهد برداشت.

- تشریح چارچوب مفهومی مربوط به فرایندهای سیاست شهری جهانی که بر مشارکت بینا شهرها و بینامدیریت شهری مؤثر هستند.

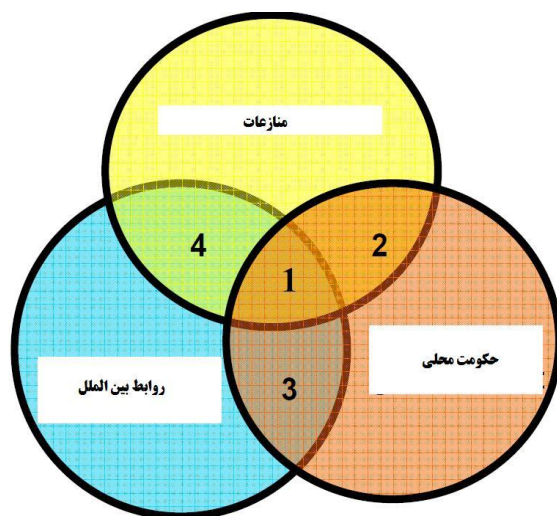
- شناخت سازوکار محاط بر عرصه‌های بین‌المللی شهری که پای روابط بینا شهری و بینا مدیریت‌های شهری را به سیاست جهانی باز/بسته می‌کند (نجات حسینی ۱۳۹۰).

دیپلماسی شهری مرتبط با مسئولین محلی (شهر) از یک سو و روابط بین‌الملل (دیپلماسی) از سوی دیگر است؛ اما مسئله اصلی در اینجا است که دیپلماسی شهری صرفاً مرتبط با موضوع جنگ و صلح نمی‌باشد. در واقع دیپلماسی گستره وسیعی از فعالیت‌ها شامل افزایش روابط تجاری، تبادلات فرهنگی و کاندیداتوری برای مسابقات و جشنواره‌ها مانند المپیک را در برمی‌گیرد (Sizoo 2007). در شکل (۱)، سه جنبه از دیپلماسی شهری را به‌قرار زیر نشان می‌دهد.

- حکومت محلی

- روابط بین‌الملل

- منازعات

شکل (۱). جنبه‌های ۳ گانه دیپلماسی شهری
منبع: (Sizoo 2007)

ناحیه (۱): این ناحیه در واقع مفهوم مرکزی در دیپلماسی شهری است که در واقع هر سه جنبه از دیپلماسی شهری را دربر می‌گیرد. در این موارد حکومت‌های محلی به کمک حکومت‌های محلی در سایر کشور که درگیر منازعات می‌باشند می‌روند. در عین حال ناحیه (۱) در واقع بیانگر تلاش حکومت‌های محلی برای برقراری صلح در مقیاس وسیع بین‌المللی مانند ایجاد کمپین‌های مبارزه با اشاعه صلاح‌های اتمی، می‌باشد.

ناحیه (۲): در ناحیه دوم کمک‌های بین‌المللی حضور نداشته و بیشتر مرتبط با حضور حکومت‌های محلی برای حل منازعات محلی در میان گروه‌ها و پناهندگان است.

ناحیه (۳): ناحیه در واقع بخش وسیعی از فعالیت‌های دیپلماسی شهری را خارج از موضوع منازعات دربر می‌گیرد. به‌عنوان مثال کمک حکومت‌های محلی در کشورهای مختلف برای حل مشکل فقر و رشد اقتصادی شهر در دیگر نواحی شهری را می‌توان نام برد.

۲) شهرهای جهانی در حال ظهور^{۲۵}: این شهرها به عنوان دروازه‌های شرکت‌های تجاری بین‌المللی، تجارت و سرمایه‌گذاری هستند. این گروه شامل شانگهای^{۲۶}، پکن^{۲۷}، استانبول^{۲۸} و سانپالو^{۲۹} است.

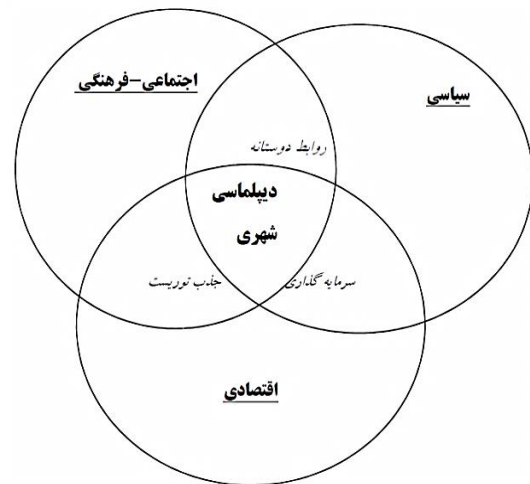
۳) شهرهای جهانی جدید^{۳۰}: در این گروه شهرهای کوچک و متوسطی قرار دارند که دارای زیرساخت‌های جذاب و کیفیت زندگی بالایی دارند و عموماً در حوزه‌های مشخص و محدودی در مقیاس جهانی دارای بازار بین‌المللی هستند. بریسین^{۳۱}، ملبورن^{۳۲} و بوستون^{۳۳} نمونه شهرهای جهانی جدید هستند (JLL Cities Research Center 2015 a).

مجموعه ۳ دسته‌بندی بالا عمده مبادلات بین‌المللی و نیز تراکنش‌ها در حوزه‌های مختلف را بر عهده‌دارند. کنش متقابل بین این گروه از شهرها و با یکدیگر و نیز سایر شهرها منجر به شکل‌یابی فضایی از جریان‌ها در قالب سیستم شبکه شهری جهانی شده است.

فضای جریان‌ها^{۳۴} برای اولین بار توسط مانوئل کاستلز در سال ۱۹۹۷ وارد ادبیات جامعه‌اطلاعاتی شد و در مقابل فضای مکان‌ها^{۳۵} ابداع شد. فضای جریان‌ها اگرچه با مقاومت از سوی رقیب خود یعنی فضای مکان‌ها روبروست، ولی با قدرتی فزاینده در حال سلطه‌یابی بر سراسر جهان و شکل دادن به الگوهای جدید تولید و توزیع ثروت و قدرت در نظام بین‌الملل است. بسیاری از روندهای متعارض جهان کنونی ناشی از کشمکش و همزیستی توأمان میان این دو نوع فضای متفاوت در عصر جهانی شدن است. شناخت این دو فضا، می‌تواند یک چهارچوب تحلیلی برای درک تحولات جهانی و شناسایی و به‌کارگیری ابزارهای مناسب کنش و واکنش بازیگران در چنین شرایطی را فراهم کند. فضای جریان‌ها در مقابل فضای مکان‌ها مطرح گردید. فضای مکان‌ها به معنای ساختارهای مکانی جوامع بشری است که در سرزمین‌های تحت حاکمیت دولت - ملت‌های مختلف مستقر هستند. به‌عبارت‌دیگر، فضای مکان‌ها با تفکیک، جداسازی و شکل‌گیری مرزها در قالب نظام دولت - ملت و ستفالیایی^{۳۶} قابل‌شناسایی است. درحالی‌که فضای جریان‌ها با کنش‌های متعامل و پیوندها و وابستگی‌های متقابل پیچیده تعریف می‌شود. تصور این فضا، محصول ادراک جهان در قالب جریان‌های قدرتمند فراملی است که محتوای جهانی شدن نئولیبرالیسم را شکل داده‌اند. در واقع، در سطح کلان، فضای مکان‌ها عمدتاً عرصه سیاست سخت‌مبتنی بر مؤلفه‌های سیاسی، نظامی و امنیتی و فضای جریان‌ها اساساً عرصه سیاست نرم‌مبتنی بر مؤلفه‌های اقتصاد، رفاه و توسعه است. شکل‌گیری فضای جریان‌ها از دهه ۱۹۷۰ و در چارچوبی نظام‌مند شروع شد و به همراه جهانی شدن در دهه‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ گسترش یافت. به تعبیر تیلور آنچه

ناحیه (۴): این ناحیه دربرگیرنده فعالیت‌های نهاد‌های غیر حکومتی^{۳۷} که خارج از سیستم حکومت‌های محلی و یا در مواردی بارآهنمایی آن‌ها اقدام به باز ساخت روابط بین‌المللی می‌پردازند.

علیرغم روابط دوسویه بین صلح و جذب سرمایه‌گذاری خارجی و متعاقباً رشد اقتصادی شهر، باید به این نکته اشاره کرد که هدف این مقاله بررسی ابعاد و اثرات دیپلماسی در رشد اقتصادی شهری به‌خصوص شهرداری تهران است لذا در این راستا دیاگرام بالا موردبررسی و با تأکید بر ۳ عنصر اقتصادی، سیاسی و اجتماعی - فرهنگی در دیپلماسی شهری این دیاگرام به‌صورت زیر موردبازنگری قرار می‌گیرد (شکل (۲)).

شکل (۲). جنبه‌های اقتصادی، سیاسی و اجتماعی - فرهنگی در دیپلماسی شهری
منبع: (نگارندگان)

فضای جریان‌ها

گسترش شبکه جهانی اطلاعات و سهولت دسترسی به آن، بسترساز تغییرات در سیستم جهانی و نیز ساختار شبکه اقتصادی بسیاری از شهرها شده است. این مهم امروزه در قالب مفهوم جهان شهر بروز و ظهور یافته است. مرکز تحقیقات شهری JLL در گزارشی به طبقه‌بندی شهرهای جهانی^{۳۳} بر اساس عملکرد سرمایه‌گذاری به‌قرار زیر می‌پردازد:

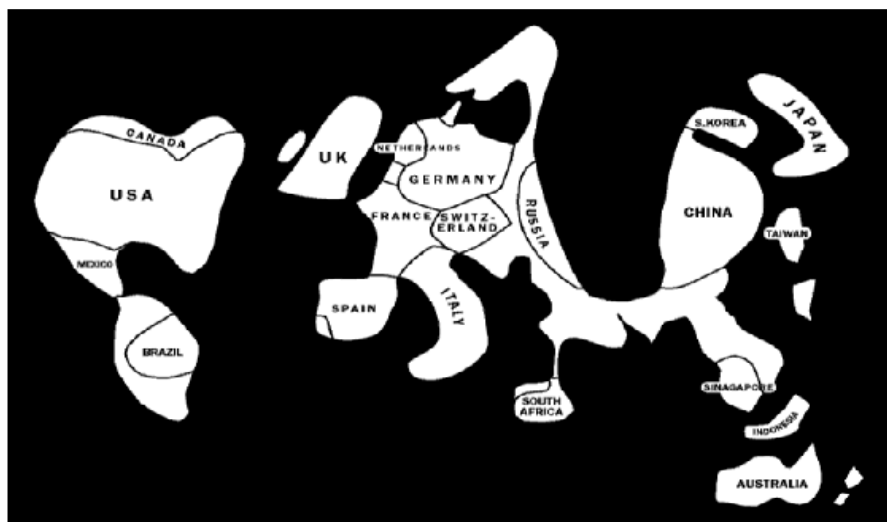
۱) شهرهای جهانی تثبیت‌شده^{۳۴}: این شهرها به‌شدت جهانی شده و دارای مزیت رقابتی بوده و محل استقرار شرکت‌ها مختلف، سرمایه و گروه‌های نخبگان است. این شهرهای جهانی شامل ۶ شهر لندن، نیویورک، پاریس، توکیو و اخیراً هنگ‌کنگ و سنگاپور می‌باشند.

توسعه و رفاه است، نقشه جدید جهان را ترسیم نمایم، تصویر کلی زیر شکل (۳) به دست می‌آید.

همچنان که در شکل (۳) ملاحظه می‌شود کشورهای پیشرفته صنعتی و فرا صنعتی بیشترین سهم را از جهان مبتنی بر فضای جریان‌ها، به خود اختصاص داده‌اند. این در حالی است که آفریقا، خاورمیانه و آمریکای جنوبی (غیر از برزیل) اصولاً سهمی ندارند. کشورهای سریع‌اً در حال توسعه شرق آسیا نیز سهم متناسب از فضای جریان‌ها، جهانی شدن و رفاه مبتنی بر آن به دست آورده‌اند. تصاحب سهم برتر توسط آمریکای شمالی، اروپای غربی و شرق آسیا بدان معنا است که آن‌ها بیش از سایر مناطق جهان در حوزه‌های اقتصاد جهانی، دانش و فن‌آوری ارتباطات و اطلاعات، ابداعات و اختراعات، جریان‌های سرمایه، فعالیت‌های پولی و مالی جهانی، انواع خدمات، بیمه و بانکداری و ... ایفای نقش می‌کنند و بالطبع سهمی بیشتر از ثروت و قدرت جهانی را به خود اختصاص داده و از این محل آزادی عمل و عزت نفس بین‌المللی و امنیت بیشتری خواهند داشت (موسوی شفائی ۱۳۸۹). چنان‌که در نمودار زیر می‌توان مشاهده نمود عموماً ۲۵ شهر جهانی بر اساس رتبه‌بندی در ۵ حوزه یعنی فعالیت تجاری، سرمایه انسانی، تبادل اطلاعات، تجارب فرهنگی و ارتباطات سیاسی نشان داده شده است. پرواضح است مشارکت بیشتر در عرصه بین‌المللی بستر رشد و توسعه و درعین حال جذابیت سرمایه‌گذاری را فراهم می‌کند. این شهرها که به‌طور متوسط ۸/۸ میلیون نفر جمعیت دارند دارای تولید ناخالص داخلی برابر ۷/۳ تریلیون هستند.

برای ادراک بهتر چنین جهانی مورد نیاز است، یک چهارچوب پژوهشی برای توصیف و تبیین جهان به‌منزله فضای جریان‌هاست (Taylor 2000).

فضای جریان‌ها مبتنی بر نوعی پویایی درونی است که هیچ‌گونه مرز و محدودیت سرزمینی را بر نمی‌تابد. این نظام انعطاف‌پذیر منوط به شبکه و بشدت گسترش‌یافته است. پویایی درونی جامعه شبکه‌ای به‌صورت مداوم در حال شکستن و فراروی از محدودیت‌های مرزهای سرزمینی است. فرایندی که اصطلاحاً به آن سرزمین‌زدایی^{۳۷} می‌گویند. در این فضا انواع جریان‌های سرمایه، اطلاعات، فن‌آوری، ارتباط متقابل سازمانی، تصاویر و ... با سرعتی باورنکردنی و در واقع بدون محدودیت زمانی و مکانی در حال گسترش و تحمیل الزامات جهانی شدن، تفکر نئولیبرالیسم، توسعه و رفاه هستند. فضای جریان‌ها با تکیه بر شبکه‌هایی از مدارهای الکترونیک به‌مثابه پایه جامعه اطلاعاتی، مکان‌های متفاوت را به هم پیوند داده است. نمود این پیوندها به‌صورت گره‌هایی^{۳۸} در شبکه قابل‌تصور است که معمولاً در جهان شهرها تجلی و بروز می‌یابند. این گره‌ها یا جهان شهرها شبیه به سیناپس‌های سلسله اعصاب هستند که سرمایه و سایر جریان‌های فراملی در آن‌ها سیال است و کنترل بر شبکه از طریق آن‌ها انجام می‌شود. پتر تیلور بر اساس شاخص‌های فضای جریان‌ها، نقشه‌های جدید ژئوپلتیک از جهان ارائه می‌کند (Taylor 2004). بررسی این نقشه‌ها به ما می‌گوید که الگوهای حال و آینده تقسیم ثروت و قدرت جهانی چگونه‌اند و بر چه اساسی صورت می‌گیرند. اگر بر اساس این رویکرد نوین و برحسب سهم شهرها و مناطق مختلف جهان در فضای جریان‌ها، که در واقع شاخص مناسبی برای نشان دادن میزان حضور و سهم ملت در فرایند جهانی شدن،

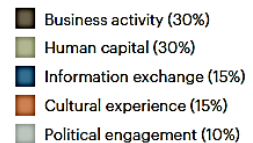

شکل (۳). جایگاه مناطق و کشورهای مختلف جهان در فضای جریان‌ها

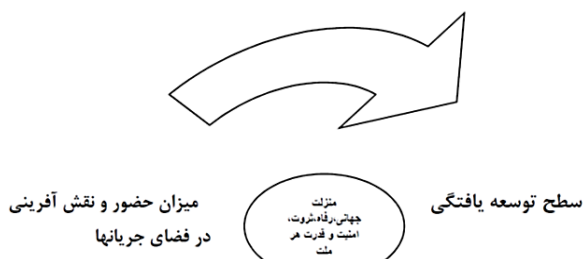
منبع: (Taylor 2000)

Global Cities Index, rank and score

2016 rank	2015 rank	City	Scoring breakdown
1	2	London	62.7
2	1	New York	62.5
3	3	Paris	54.5
4	4	Tokyo	46.7
5	5	Hong Kong	44.2
6	6	Los Angeles	38.2
7	7	Chicago	38.0
8	8	Singapore	37.9
9	9	Beijing	36.0
10	10	Washington, D.C.	34.7
11	11	Seoul	33.6
12	12	Brussels	33.1
13	16	Madrid	33.0
14	15	Sydney	32.7
15	19	Melbourne	32.4
16	17	Berlin	31.7
17	13	Toronto	31.7
18	14	Moscow	31.7
19	18	Vienna	31.0
20	21	Shanghai	30.4
21	20	Buenos Aires	29.1
22	25	Amsterdam	29.0
23	22	San Francisco	28.9
24	23	Boston	28.8
25	29	Istanbul	28.3

شکل (۴). رتبه‌بندی شهرهای جهانی ۲۰۱۵ و ۲۰۱۶
منبع: (ATKearney 2016)

شکل (۵). رابطه توسعه و فضای جریانها
منبع: (موسوی شفاثی ۱۳۸۹)

سؤال پژوهش

نقش دیپلماسی شهری در توسعه و بهبود نواحی شهری را می‌توان در دو قالب دسته‌بندی نمود: ۱- توسعه انسانی نواحی شهری و ۲- توسعه شرایط اضطراری. توسعه انسانی در نواحی شهری در قالب ارتقاء سطوح زندگی اقتصادی و ابعاد مرتبط با آن را مورد توجه قرار می‌دهد؛ اما در توسعه شرایط اضطراری بازسازی نواحی شهری در قالب سرمایه‌گذاری خارجی در شرایط اضطراری توجه دارد، مانند آنچه در زلزله بم، سونامی جنوب شرق آسیا و یا زلزله پاکستان رخ داد (Hewitt 1999). همکاری در اجرای پروژه‌های کشورهای

در کانون فعال‌ترین مناطق جهان در فضای جریانها (آمریکای شمالی، اروپای غربی و شرق آسیا)، جهان شهرهایی قرار دارند که در واقع محل استقرار دفاتر اصلی شرکت‌های فراملیتی هستند. هماهنگی و گسترش فضای جریانها و آنچه بنام جهانی‌شدن می‌شناسیم در همین نقاط کانونی یا گره‌ها انجام می‌شود. شرکت‌های فراملیتی و دفاتر آنها در جهان شهرها، مرکز نظام سرمایه‌داری تجدید ساختار شده در فضای جریانها و عصر جهانی‌شدن هستند. در میان این جهان شهرها، پنج شهر نیویورک، لندن، پاریس، توکیو و هنگ‌کنگ نقش اصلی را ایفا می‌کنند (موسوی شفاثی ۱۳۸۹).

از آنجا که جایگاه، رفاه، امنیت و قدرت هر ملتی در سال‌های پیش رو منوط به ورود و میزان حضور و مشارکت آن ملت در فضای جریانهاست و شرط لازم برای نقش‌آفرینی در فضای جریانها نیز به میزان و سطح توسعه‌یافتگی هر کشور بستگی دارد، پس گریزی نیست مگر ورود در این رابطه دوسویه، رابطه‌ای که در آن از یک‌سو توسعه‌یافتگی شرط لازم برای ورود به فضای جریانها باشد و کسب رفاه، ثروت، امنیت و قدرت برای شهروندان و ملت است و از سوی دیگر شرط و لازمه حرکت در مسیر توسعه‌یافتگی، ورود به فضای جریانهاست (موسوی شفاثی ۱۳۸۹).

است؛ قابلیت تحقق دارد. این قدرت نرم را می‌توان در ارتباط با وضعیت حکومت‌ها تفسیر کرد که شهرها به‌عنوان یکی از ابزارهای اجرایی این قدرت نرم هستند. دیپلماسی شهری به‌عنوان مبنایی برای ایجاد پیمان‌های بین‌المللی بر اساس منافع مشترک

(Adam and Beall 2017).

منفعت هر یک از طرفین در ارتباطات شهری به‌عنوان یکی از محرک‌های اساسی در دیپلماسی شهری می‌باشد. در واقع ابعاد اقتصادی دیپلماسی شهری یکی از عناصر اصلی در فعالیت‌های بین‌المللی است. در ارتباط با رشد و توسعه اقتصادی در واقع دیپلماسی شهری از دو طریق می‌تواند توسعه اقتصادی را تضمین کند: نخست اینکه از طریق دیپلماسی می‌توان اقدام به جذب توریست، شرکت‌های خارجی، سازمان‌های بین‌المللی و مراسم جهانی (مانند جشن‌ها و مراسم‌ها که امکان جذب و توسعه سرمایه رادارند مانند المپیک)؛ و دوم اینکه از طریق دیپلماسی می‌توان اقدام به صادرات خدمات، دانش و یا ورود به توافقات مشارکتی با سایر شهرها نمود.

فعالیت‌های جذب اقتصادی در بسیاری از نواحی شهری کشورهای توسعه‌یافته امری بسیار رایج بوده و در بسیاری موارد دفتر مخصوصی در ارتباط با جذب سرمایه در انواع مختلف در نظر گرفته شده است. شهرهای جهانی مانند توکیو، نیویورک و لندن به مراکز سرمایه‌گذاری، در سطح جهان شهرت دارند. علت چنین شهرتی برگرفته از این مسئله است که هر یک از این شهرها از منظر اقتصادی دارای قدرتی برابر با قدرت اقتصادی کشورهایمانند کانادا، اسپانیا و یا سوئد است؛ و بر این اساس این شهرها روزبه‌روز در حال رشد می‌باشند (Hawksworth., Hoehn and Gyles 2007). باوجود وجهه و اهمیت این شهرها که خود عاملی مهم در جذب سرمایه و رشد اقتصادی می‌باشد، می‌توان به ادارات گسترده‌ای در این شهرها اشاره نمود که باهدف جذب سرمایه‌های بیشتر از طریق توریست، جشنواره‌ها، ایجاد شرکت‌های چندملیتی و یا مؤسسات بین‌المللی ایجاد شده‌اند.

اگرچه شهرهای کوچک‌تر مانند شهر لاهه در هلند که با وجهه قانونی در سطح بین‌المللی و نیز دویی به‌عنوان دروازه جهان، توانسته‌اند سرمایه‌های خارجی را جذب نمایند. یکی از ابعاد جالب در دیپلماسی شهری توجه به نظریه و عمل برند سازی^{۴۱} شهری به‌عنوان مفهوم به‌کارگیری مدل بازاریابی تجاری برای شهرها و تعیین موقعیت شهرها به‌عنوان یک برند، توانایی جذب ابعاد مثبت متعددی در ارتباط با اقتصاد شهر است. کمپین‌هایی مانند من آمستردام^{۴۲}، واشنگتن، تجربه آمریکایی^{۴۳}، اوکلند، شهر بادبان‌ها^{۴۴} و نمونه‌هایی مانند این را می‌توان تلاش‌هایی

در حال توسعه از نمونه‌ای از سرمایه‌گذاری خارجی است که تنها در چارچوب دیپلماسی شهری انجام می‌شود. سؤال اصلی این پژوهش که به‌عنوان مبنای تحقیق و بررسی است به‌قرار زیر است:

مکانیزم تعامل درونی و برون‌مرزی در چارچوب دیپلماسی شهری چگونه بر دستیابی به توسعه در سطح ملی (تهران به‌عنوان مرکز ثقل سطح کلی) مؤثر است؟
بر این اساس در این بخش برای پاسخگویی به سؤال پژوهش ابتدا ابعاد و روابط دیپلماسی شهری و اقتصاد بررسی شده و سپس جایگاه تهران در این فرایند و الزامات و چارچوب‌های دیپلماسی در توسعه ملی مورد توجه قرار خواهد گرفت.

روش تحقیق

روش تحقیق در این مقاله، توصیفی - تحلیلی از نوع توسعه‌ای است. از آنجایی که هدف این تحقیق به نحوی کشف روابط دیپلماسی و فضای جریان‌ها است لذا در دسته‌بندی تحقیقات اکتشافی نیز قرار می‌گیرد. از جنبه پارادایمی نیز تحقیق حاضر در پرتو پارادایم تحقیق کیفی و گردآوری داده‌ها و تحلیل آن‌ها محقق شده است.

این پژوهش با توجه به اینکه به دنبال واکاوی همه‌جانبه‌نگر دیپلماسی شهری و فضای جریان‌ها است و از سویی در صدد امکان‌تعمیم دهی نتایج آن می‌باشد، با انتخاب شهر تهران (به‌عنوان منطقه مورد مطالعه)، از رویکرد قیاسی بهره می‌گیرد. ابزار پژوهش در این تحقیق، داده‌های ثانویه می‌باشد که از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی حاصل می‌شود.

به‌طور کلی داده‌هایی که در این پژوهش مورد استفاده قرار می‌گیرند در دو بخش کلی دسته‌بندی می‌شوند:

الف- داده‌های آماری

ب- داده‌های اسنادی (غیر آماری)

روش جمع‌آوری اطلاعات به‌صورت اسنادی خواهد بود. این روش شامل کلیه متون، اسناد و گزارش‌های مرتبط و نیز پایان‌نامه‌هایی که در خصوص مطالعات دیپلماسی و بخصوص دیپلماسی شهری به رشته تحریر درآمده‌اند.

دیپلماسی شهری، فضای جریان‌ها و اقتصاد

بر اساس آنچه در مقدمه گزارش مربوط به شاخص تحرک شهرها^{۴۹} ارائه شده است نمی‌توان برای دو شهر تفاوت از یک الگوی واحد جهت رشد و توسعه استفاده کرد (IESE 2015). اگرچه سابقاً در فضای روابط بین‌المللی قدرت نظامی و اقتصادی بسیار مهم و اساسی بوده است اما کارایی این دو بیشتر در چارچوب قدرت نرم^{۴۰} که در قالب ایده‌ها و ارزش

تهران و دیپلماسی شهری

شهرداری تهران نخستین بار در سال ۱۳۴۷ زمانی که هنوز بانام بلدیة شناخته می‌شد همکاری خود را با شرکت‌های بین‌المللی آغاز کرد تا بتواند طرح جامع پایتخت را برای تهران تدوین کند. در ۱۳۵۰ نیز این ارتباطات که بیشتر برای بهره‌مندی از دانش شرکت‌های خارجی بود برای تدوین طرح جامع حمل‌ونقل ادامه یافت. بعد از پیروزی انقلاب و در بحبوحه جنگ تحمیلی ادامه این روابط با کندی روبه‌رو شد تا اینکه در دهه ۷۰ برای ساماندهی شهر تهران از دانش و تجربیات بزرگ‌ترین نهاد بین‌المللی انتقال‌دهنده تجارب شهرهای مختلف دنیا بهره‌مند شد. این نهاد نیز تجربیات تهران را به دیگر شهرهای دنیا انتقال داد. سال ۸۷ را اما می‌توان نقطه عطفی در فعالیت‌های بین‌المللی شهرداری تهران برشمرد. نخستین اجلاس شهرداران آسیایی در آبان ماه این سال در تهران و به میزبانی شهرداری تهران برگزار شد. چند ماه بعد از آن شهردار تهران در میان ۱۱ شهردار برتر دنیا در رتبه هشتم قرار گرفته.

همچنین قرار گرفتن تهران در میان ۱۰ شهر برتر دنیا در زمینه ارتقای کیفیت زندگی شهروندان در دهمین اجلاس متروپلیس، ارائه لوح برترین تجارب موفق شهری جهان به شهردار تهران در ششمین مجمع شهری جهان در ناپل ایتالیا در سال ۹۱، برگزاری اجلاس شهر جهانی با حضور اساتید دانشگاه و انجمن‌های علمی و تخصصی در حوزه ارتباطات، جامعه‌شناسی، جغرافیای شهری، شهرسازی و غیره و همچنین شرکت شهردار تهران به همراه عباس آخوندی وزیر راه و شهرسازی در اجلاس سران شهری جهان با نام شهرهای قابل زیست و پایدار که در سنگاپور و با حضور تعداد زیادی از مدیران شهری و وزرای زیرساخت دنیا برگزار شد، از جمله فعالیت‌های بین‌المللی شهرداری در سال‌های اخیر است که البته ۲ مورد آخر آن نیز به تازگی اتفاق افتاده است.

تهران آن‌گونه که جدول (۱) نشان می‌دهد، در یک دهه اخیر با وجود موانع سیاسی مختلف، در عرصه دیپلماسی شهری حضور و مشارکت نسبتاً فعال داشته است. از آن جمله حضور فعال در دو نهاد بین‌المللی متروپلیس و سازمان شهرها و حکومت‌های محلی، تأسیس مجمع شهرداران آسیایی و خواهر شهری یا برخورداری از تفاهم‌نامه مربوطه با حدود ۲۰ شهر جهان است. اگر چه این فعالیت‌ها با موانع و آسیب‌هایی روبروست و به نظر می‌رسد در چارچوب مدیریت شهری تهران، به شیوه‌ای هدفمند و برنامه‌ریزی شده دنبال نمی‌شود (بصیرت و جلیلی ۱۳۹۳).

برای برند سازی نواحی شهری باهدف ایجاد اثرات مثبت اقتصادی ذکر کرد (Pluijm and Melissen 2007).

المپیک را می‌توان به‌عنوان نمونه بسیار متفاوت در ارتباط با جذب سرمایه‌های خارجی اشاره کرد. در این راستا مناقصه جهت میزبانی المپیک یکی از ابعاد دیپلماسی شهری است که از طریق گفتگو، لابی‌گری و تأثیرگذاری انجام می‌شود. از زمان توفیق مسابقات المپیک سال ۱۹۸۴ در لس‌آنجلس، شهرها به حوادثی مانند المپیک نه‌فقط به‌عنوان ارائه‌شهر بلکه به‌عنوان ابزاری جهت تقویت موقعیت جهانی شهر در عصر رشد رقابت‌های بین‌شهری و پروژه برنامه‌ریزی شده تأمین مالی بزرگ‌مقیاس در نواحی شهری توجه می‌نمایند (Shoval 2002).

به‌عنوان مثال قبل از برگزاری مسابقات المپیک در سال ۲۰۱۲ لندن شهرداری این شهر تخمین زده بود که این مسابقات ۳۵ هزار واحد مسکونی، ۵۰ هزار شغل جدید و در حدود ۵۲۵ میلیون پوند درآمد مازاد را فقط برای شرق لندن به بار خواهد آورد (Communication and Local Government 2006).

درعین حال شرکت در این نوع از مناقصات و نیز سازمان‌دهی این مسابقات هزینه زیادی را برای شهرها به همراه دارد. با توجه به اهمیت مناقصات مسابقات المپیک فرایند دیپلماسی برای این فرایند در بالاترین سطح شامل شهردار، حکومت‌های شهری، مسئولین دولتی در سطح محلی و شرکت‌ها می‌باشد. این فرایند به‌صورت ترکیبی با نیروهای حکومت‌های و غیر حکومتی در سطح یک کشور انجام می‌شود.

راه دیگری که شهرها می‌توانند در راستای رشد اقتصادی گام بردارند شامل صادرات خدمات و دانش به دیگر شهرها و یا مشارکت با دیگر شهرها می‌شود. این فعالیت‌ها تحت عنوان دیپلماسی کششی اقتصادی نامیده می‌شوند. در این راستا می‌توان مشارکت شهرهای بندری چون روتردام و شانگهای، اشاره کرد. برقراری مشارکت با نواحی شهری دیگر نقاط دنیا علاوه بر این که منجر به تقویت روابط روستانه شده، زمینه بهره‌گیری از تجارب موفق دیگر شهرها نیز می‌شود. درواقع این تجربیات می‌تواند زمینه رشد اقتصادی نواحی شهری را فراهم آورد. مثلاً در شهر آمستردام جهت تأمین خدمات و بالا بردن بازدهی آن، سعی بر آن شده است تا از اندیشمندان مختلف مانند دانشگاهیان در کشورهای درحال توسعه استفاده کنند

(Pluijm and Melissen 2007).

جدول (۱). تحلیل شرایط تهران در حوزه دیپلماسی شهری
منبع: (مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران ۱۳۹۰)

ردیف	محور بررسی	نتایج بررسی وضعیت تهران
۱	سازمان بین‌المللی شهرها و پایتخت‌های اسلامی (OICC)	• تهران از اعضای فعال این سازمان محسوب می‌شود.
۲	برنامه اسکان بشر سازمان ملل (UN-HABITAT)	• تفاهم نامه همکاری تهران و برنامه اسکان بشر • وجود فرصت‌ها و ظرفیت‌های مغفول
۳	برنامه توسعه سازمان ملل (UNDP)	• عدم تعریف همکاری‌ها در سطح محلی و تمرکز بر فعالیت در مقیاس ملی
۴	سازمان شهرها و حکومت‌های محلی متحد (UCLG)	• عضویت فعال تهران
۵	سازمان متروپلیس (Metropolis)	• حضور فعال تهران در سطوح کارشناسی و رهبری سازمان
۶	مجمع شهرداران آسیایی (Asian Mayors Forum)	• تاسیس به پیشنهاد شهردار تهران و نقش آفرینی فعال تهران در پیشبرد فعالیت‌های مجمع
۷	مجمع شهرداران برای صلح (Mayors for Peace)	• عضویت ایران از ۱۹۸۹
۸	همکاری‌های بین‌المللی تهران با دیگر شهرها	• تفاهم نامه همکاری و خواهرشهری با بیش از ۲۰ شهر بزرگ منطقه و جهان

غافل شویم. چراکه کلیه شهرها مصون از آثار پدیده جهانی شدن نیستند و برای تأمین بسیاری از نیازهای خود نیازمند همکاری‌های بین‌المللی هستند. در این راستا مهم‌ترین کارکردهای فراگیر دیپلماسی چندجانبه شهری با تأکید بر شهر تهران عبارت‌اند از:

معرفی توانمندی‌ها برای همکاری

بسیاری از کلان‌شهرها از جمله کلان‌شهر تهران برای معرفی توانمندی‌های خود در نهادهای بین‌المللی از دیپلماسی چندجانبه استفاده می‌کنند چون نهادهای بین‌المللی و انجمن‌های بین‌المللی غیردولتی بهترین مکان برای تبادل و یافتن زمینه‌های همکاری‌های دوجانبه و چندجانبه برای رفع مشکلات و استفاده از فرصت‌ها و توانمندی‌ها است. به‌عنوان مثال استانبول به جهت عضویت و نقش فعال در سازمان شهرهای متحد و حکمت‌های محلی توانسته است با قدرت چانه‌زنی بالا دیگر اعضا را برای برگزاری کنگره سازمان شهرهای متحد و حکومت‌های منطقه‌ای در استانبول متقاعد کند. از آنجایی که یکی از رتبه‌بندی شهرهای جهانی تحرکات و فعالیت‌های بین‌المللی و همچنین حضور و میزبانی کنفرانس‌های بین‌المللی است. بنابراین دیپلماسی شهری می‌تواند برای ارتقاء کلان‌شهرها به سطح شهر جهانی مؤثر باشد.

فراهم نمودن فضای مناسب برای تعامل

وجود نهادها و انجمن‌های بین‌المللی چندجانبه این امکان را برای شهرداران و نمایندگان آن‌ها فراهم می‌کند که با کمترین هزینه و سفری چندروزه با تعداد زیادی از شهرداران و دیگر مقامات شهری ملاقات کنند و در مورد موضوعات شهری زمینه‌های گسترده‌ای برای همکاری دوجانبه و

امروزه شهر تهران می‌تواند با در اختیار گرفتن نقش خاصی در فضای جریان‌ها و در پروسه جهانی شدن کارکردها و فرصت‌هایی جدیدی را بازآفرینی و یا ایجاد کند. یکی از انواع تحرک در فضای دیپلماتیک به‌طور کلان و دیپلماسی شهری به‌طور خاص، دیپلماسی چندجانبه است. شهر تهران به‌عنوان ابر شهر و کلان‌شهر ملی در ایران می‌تواند در این فضای جریان‌ها به فرصت‌سازی در راستای توسعه ملی دست یابد.

جدول (۲). جایگاه تهران در رتبه‌بندی جهانی
منبع: (نگارندگان)

شاخص	A.T. Kearney global cities index		ICCA Country and City Rankings	Z/Yen Global Financial Centers Index 2016
	۲۰۱۶	۲۰۱۵		
رتبه تهران در مقیاس جهانی	۹۴	۹۷	۱۲۷ از ۸۵	۱۰۳ از ۱۰۴

الف - کارکردهای عمومی دیپلماسی چندجانبه شهری تهران

صرف‌نظر از گرایش و انگیزه‌های نمایندگان کلان‌شهرها و دیگر بازیگران سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی غیردولتی، مجموعه‌ای از کارکردهای فراگیر و کارکردهای ویژه انحصاری و غیرقابل تردیدی متصور است. صرف‌نظر از این که نظریه‌ای برای دیپلماسی شهری در کنار دیپلماسی رسمی از منظر قدرت و میزان تأثیرگذاری در امور بین‌المللی قائل شویم، به‌هر حال نمی‌توانیم از واقعیت‌های موجود که همان نهادهای بین‌المللی در مورد موضوعات شهری است،

هنجار سازی برای حکومت‌های محلی

همان‌طور که حقوق بین‌الملل مرهون دیپلماسی چندجانبه است و بدون دیپلماسی چندجانبه و نهادهای بین‌المللی امکان رشد و توسعه حقوق بین‌الملل و هنجارهای مرتبط با آن میسر نبوده و نیست. دیپلماسی شهری چندجانبه در قالب سازمان‌ها و انجمن‌های بین‌المللی غیرانتفاعی نیز در شکل دادن قوانین و مقررات حکومت‌های محلی تأثیر به‌سزایی دارد (ظریف و سجادی‌پور ۱۳۸۷).

همان‌طور که حقوق بین‌الملل مبنای عمل دولت‌های ملی در عرصه بین‌المللی است، رویه و هنجارهای سازمان‌ها و انجمن‌های بین‌المللی غیرانتفاعی شهری نیز می‌تواند مبنای عمل شهرداری‌ها در عرصه بین‌المللی باشد. هرچند ممکن است تمامی مراحل فعالیت‌های سازمان‌ها و انجمن‌های بین‌المللی غیرانتفاعی شهری منتهی به کنوانسیون و قانون‌گذاری نشود اما باعث ایجاد هنجارهای رفتاری بین‌المللی شود. صدور بیانیه‌ها، گزارش‌ها، صورت‌جلسات، قطعنامه‌ها و اعلامیه‌های مختلف از سوی سازمان‌ها و انجمن‌های بین‌المللی غیرانتفاعی شهری می‌تواند تأثیر به‌سزایی در شکل‌گیری افکار عمومی بین‌المللی پیرامون روش‌های زمامداری شهروندی قابل قبول و نیز روش‌های غیرقابل قبول در عرصه روابط بین‌المللی داشته باشد. اگرچه چنین اسنادی به‌منزله حقوق بین‌الملل یا قوانین بین‌المللی تلقی نشده و از نظر حقوقی نیز الزام‌آور نیستند، اما نشان‌دهنده دیدگاه شهرها در زمینه اقدامات قابل قبول و غیرقابل قبول در صحنه بین‌المللی هستند (فورچی و امانی ۱۳۸۸).

تجزیه و تحلیل داده‌ها

امروزه با بیش از ۱۳۵ منطقه مادر شهری که بیش از صد میلیارد دلار درآمد سرانه یعنی نزدیک به ۳۷ درصد درآمد سرانه جهانی را به خود اختصاص می‌دهد با پدیده-ایی اقتصادی یعنی شهر روبرو هستیم (JLL cities Research Center 2015b). بر مبنای گزارش سالانه شاخص مراکز مالی جهانی^{۴۵}، شهرهای جهانی به جهت حائز شرایط بودن در ۳ حوزه یعنی نهایت ظرفیت ارتباطی، تخصص در حوزه‌های خاص و نیز تنوع (که به نحوی بر تاب‌آوری این شهرها می‌افزاید) دارای امکانات بالای سرمایه‌گذاری هستند.

چندجانبه را فراهم کنند. به‌عنوان مثال مطرح‌شدن استانبول به‌عنوان پایتخت فرهنگی اروپا را باید در این چارچوب ملاحظه کرد که مقامات شهری استانبول با دیپلماسی فعال توانستند با حضور در مجامع و سازمان‌های مختلف بین‌المللی دولتی و غیردولتی توانمندی‌های خود را در قالب برند شهری معرفی کنند که این معلول رایزنی و دیپلماسی شهری استانبول است.

در حقیقت صرف برگزاری یا تشکیل چنین نهادهای فراملی چندجانبه به‌تنهایی کفایت نمی‌کند بلکه حضور و نقش‌آفرینی متخصصان دیپلماسی و کارشناسان خبره امور بین‌المللی با ابزار و مهارت اصول مذاکره این فرصت‌ها را خلق و مدیریت می‌کنند (Sadeghi Shahedani and Faraji Mollaie 2014).

افزایش نفوذ شهرهای کوچک‌تر در کنار دیگر جهان شهرها

در دیپلماسی چندجانبه، شهرها صرف‌نظر از میزان اعتبار و اهمیتشان، از حق برابری برای شرکت در مذاکرات برخوردارند. آنچه حائز اهمیت است مهارت نماینده شهرداری است که می‌تواند عامل تعیین‌کننده باشد. چراکه نماینده شهرداری متناسب با دیگر شهرهای جهانی حق شرکت در تمامی نشست‌ها را دارد و می‌تواند با تمامی نمایندگان چانه‌زنی کند (فورچی و امانی ۱۳۸۸).

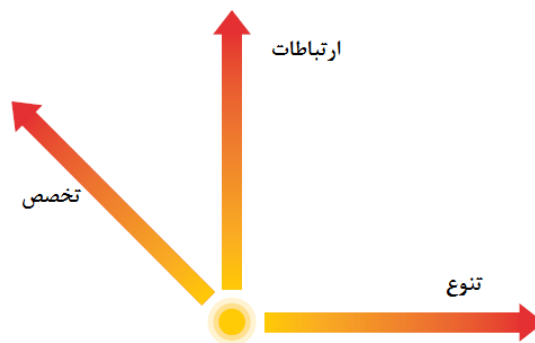
ب- کارکردهای ویژه دیپلماسی چندجانبه شهری تهران

علاوه بر کارکردهای فراگیر ذکر شده، وظایف دیگری در سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی غیردولتی قابل توجه و تشخیص است که می‌توان به موارد زیر با تأکید بر کلان‌شهر تهران اشاره کرد:

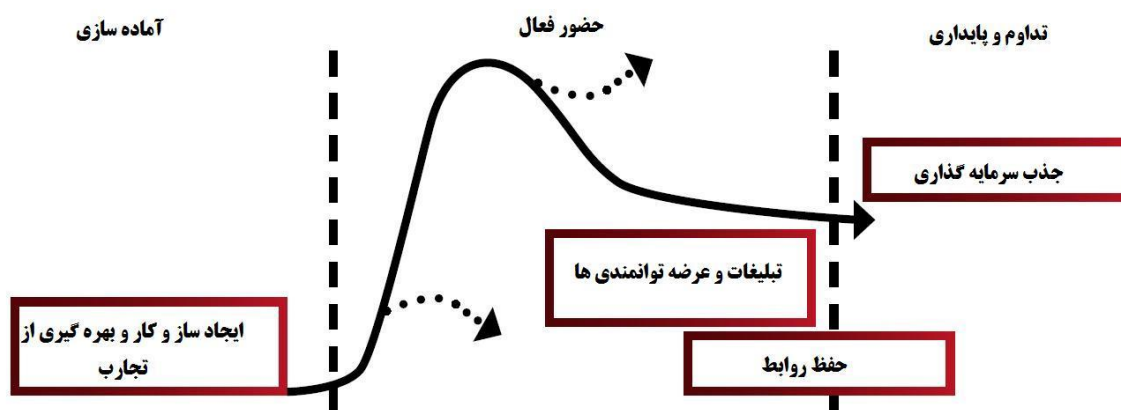
اطلاع‌رسانی و تولید و توزیع دانش تخصصی

اطلاع‌رسانی وظیفه‌ای است که تقریب تمامی نهادهای بین‌المللی چندجانبه در حوزه‌های مربوطه خود به نحوی به فعالیت، جمع‌آوری، پردازش، تولید و توزیع دانش مربوطه در سطح منطقه‌ای و جهانی می‌پردازند و در زمینه مشکلات اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و دیگر معضلات شهری اطلاع‌رسانی ارزشمندی ارائه می‌دهند. اطلاعاتی که توسط نهادهای چندجانبه تولید، جمع‌آوری و منتشر می‌شود، از اعتبار ویژه‌ای در سطح کلان‌شهرها برخوردار بوده و علاوه بر اینکه باعث ایجاد حساسیت و انگیزه برای مقامات مسئول شهری برای پژوهش و تحقیق می‌شود، مورد استناد محیط‌های علمی و اجرایی قرار می‌گیرد (ظریف و سجادی‌پور ۱۳۸۷).

به‌طور کلی حضور سرمایه‌گذاران در نواحی شهری کشورهای مختلف و اقدام به سرمایه‌گذاری همواره بر مبنای یک دسته از توجیهات اقتصادی صورت می‌گیرد که در علم اقتصاد از آن به‌عنوان هزینه-فایده^{۴۶} نام‌برده می‌شود؛ بنابراین با توجه به آنچه در شکل (۶) نشان داده شده است، می‌توان گفت آماده‌سازی و یا به‌عبارت‌دیگر بسترسازی اولین قدم جهت حضور فعال سرمایه‌گذاران خارجی است. در این راستا نقش دیپلماسی شهری بسیار پررنگ می‌باشد چراکه ارائه نمودن^{۴۷} صحیح توانمندی‌ها نقش مهمی در تحلیل هزینه - فایده سرمایه‌گذاران دارد (حضور فعال). به دنبال این فرایند تداوم و پایداری دیپلماسی شهری منجر به جذب سرمایه‌گذاری خارجی می‌شود.

شکل (۶). شرایط احراز ظرفیت‌های سرمایه‌گذاری
منبع: (CDI 2016: 12)

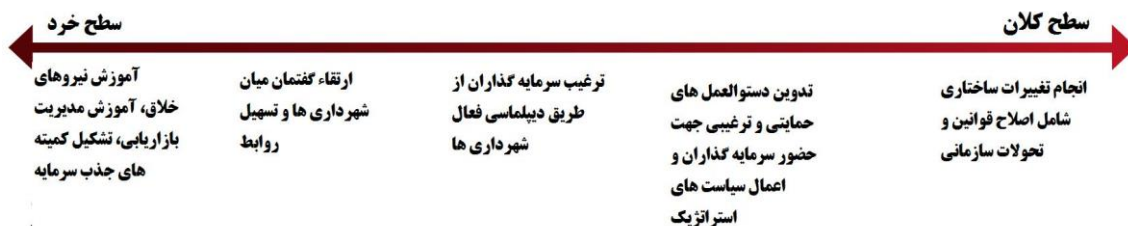
شکل (۷). سیکل جذب سرمایه‌گذاری خارجی در قالب دیپلماسی فعال شهری
منبع: (نگارندگان)

- شناخت صحیح از مفهوم دیپلماسی،
- آگاهی از فرایند جهانی شدن،
- اهمیت بازیگران اقتصادی شهر،
- ضرورت و اهمیت زمان در روابط بین‌المللی،
- همکاری و ائتلاف در سطح بین‌المللی،
تیلور معتقد است که جهان شهرها عرصه‌ی تجلی قدرت‌های نو پیدایش‌اند. از نظر این اندیشمند با مؤلفه‌هایی که نشان‌دهنده میزان حضور هر گره یا نقطه مکانی به‌عنوان شهر در ساختار سلسله‌مراتب شبکه است، می‌توان نقشه‌های جدیدی از جهانی شدن را ترسیم کرد. این نقشه‌ها می‌تواند نشان‌دهنده‌ی فضای جریان‌ها و در واقع جغرافیای جهانی شدن باشد. از سوی دیگر تیلور و بیورستوک با شاخص‌هایی میزان حضور هر شهر را در شبکه استخراج کرده‌اند که نشان‌دهنده‌ی ساختار سلسله‌مراتبی جهان شهرها و در نهایت مکان‌های تأثیرگذار و مراکز اصلی جهانی شدن است (شکل (۸))، (Taylor 2001).

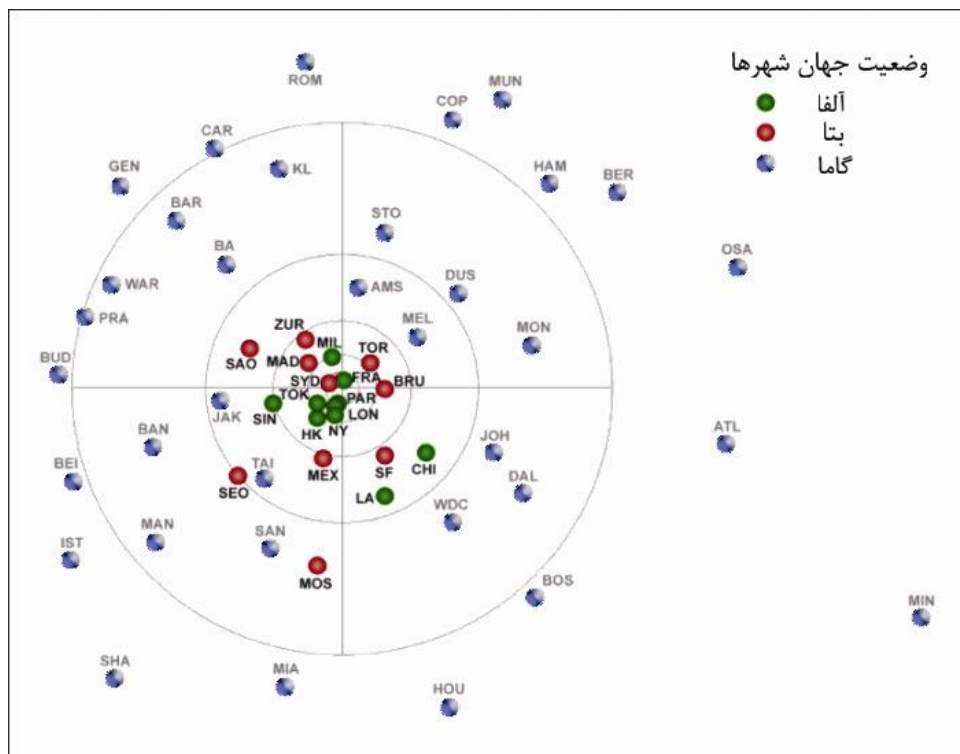
اقدامات دیپلماتیک جهت جذب سرمایه‌گذاری خارجی در دو سطح شامل نواحی شهری و سطح ملی مورد توجه می‌باشد. اقدامات صورت گرفته در سطح نواحی شهری در واقع بسترسازی و ایجاد فرصت‌های مناسب جهت دیپلماسی فعال ملی در جذب سرمایه‌گذاران خارجی است. با بررسی در رتبه‌بندی ۱۵ شهر برتر در حوزه تجارت می‌توان دریافت که شهرهایی چون نیویورک، لندن، سنگاپور، پاریس، هنگ‌کنگ، توکیو و ... (JLL Cities Research Center 2015b) در چارچوب دیپلماسی شهری فعال بستر جذب سرمایه‌های خارجی را فراهم آورده‌اند.

با توجه به آنچه در شکل (۸) ارائه شده است دیپلماسی در سطح نواحی شهر نیازمند اقدامات عملیاتی مانند آموزش نیروی انسانی است در حالی که در سطح کلان ملی تحولات ساختاری جهت فراهم آمدن بستر سرمایه‌گذاری خارجی مدنظر است.

در سطح نواحی شهری شناخت صحیح موارد زیر از اصول اساسی موفقیت دیپلماسی شهری است:

شکل (۸). جایگاه و نقش دیپلماسی در سطوح کلان و خرد جهت جذب سرمایه گذاران
منبع: (نگارندگان)

شکل (۹). سلسله مراتب جهانی شهرها
منبع: (نگارندگان)

نهادهای دولتی و قضایی شامل وزارتخانه‌ها، مجلس شورای اسلامی و... در آن واقع شده است و تأثیرگذارترین مقام‌های کشور ایران شامل رهبر، رئیس جمهور، رئیس مجلس، رئیس دستگاه قضایی، رئیس و بعضی از اعضای مجلس خبرگان رهبری، رئیس و اعضای مجمع تشخیص مصلحت نظام، اعضای شورای نگهبان، وزرای کابینه و اعضای شورای عالی امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در آن زندگی می‌کنند.

شهر تهران با تمرکز ابزارها و امکانات لازم چون وزارتخانه‌ها، ارگان‌های سیاسی، مراکز تفریحی، موزه (۳۰ مورد) و غیره پتانسیل بالایی در بسترسازی با اتکا بر ابزار دیپلماسی شهری در فضای جریان‌ها جهت توسعه ملی دارد. بیش از هزار عنوان نشریه در ایران منتشر می‌شود که مرکز تعداد زیادی از آن‌ها تهران است. تقریباً مرکز همه روزنامه‌های مهم ایران در تهران است

امروزه تهران با جمعیتی حدود ۸ میلیون و مساحتی حدود ۷۰۰ کیلومتر مربع، تولید ناخالص داخلی برابر ۸۸ میلیارد دلار دارد که این شهر را در رده پنجاه و ششمین شهر ثروتمند جهان و بالاتر از شهرهایی چون ریاض، لیسبون، برلین، بیرمنگام، لیون و هامبورگ قرار داده است، هرچند که همچنان با شهرهایی با جمعیت مشابه خود مانند لس آنجلس (با جمعیت حدود ۱۱/۸ میلیون تن) که تولید ناخالص داخلی آن ۶۳۹ میلیارد دلار است یا لندن (با جمعیت ۸/۳ میلیون تن) با تولید ناخالص داخلی ۴۵۰ میلیارد دلار فاصله دارد (مرکز آمار ایران ۱۳۹۰).

درعین حال تهران علاوه بر این که مرکز سیاسی کشور است، مهم‌ترین قطب اقتصادی آن نیز است. با این که تنها ۱۱ درصد جمعیت کشور در تهران زندگی می‌کنند، حدود ۲۵ درصد تولید ناخالص داخلی ایران مربوط به این شهر است (وزارت امور اقتصاد و دارایی ۱۳۸۵). درعین حال مهم‌ترین

نتیجه‌گیری

با گسترش فرایند جهانی‌شدن، شهرها در عرصه‌های دوجانبه و چندجانبه و در حوزه‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی از نقش مهمی در تقویت تعامل‌های فزاینده بین‌المللی و تحقق اهداف سیاست خارجی و تأمین منافع نقش‌آفرینان دولتی و غیردولتی در عرصه بین‌المللی برخوردارند. نقش‌آفرینی شهرها در چارچوب تعاملات چندجانبه اقتصاد و سیاست جهانی و همکاری‌های دوجانبه سیاسی و اقتصادی می‌تواند الگویی موفق از تمرکززدایی را در مدیریت روابط بین‌الملل عرضه دارد که بر نقش مسئولان محلی به‌عنوان بازیگران کلیدی در تقویت روابط دوستانه، حل و فصل منازعات بین‌المللی، بازسازی روابط میان‌ملتی و میان‌شهری و بهره‌گیری مناسب از پارادایم‌های برای افزایش فرصت‌ها در زمینه جذب سرمایه‌های خارجی، انتقال فناوری-های نوین، صدور خدمات، گسترش تجارت خارجی، تقویت صنعت گردشگری، دسترسی به بازارهای جهانی و حفظ منافع بشری در برابر معضلات و چالش‌های جهانی تأکید می‌ورزد (Acuto 2013). دیپلماسی شهری با بهره‌گیری از تجارب موفق دیگر شهرها و برقراری مشارکت با نواحی شهری دیگر برای ایجاد اشتغال، بهسازی شهری و تأمین اجتماعی و ارتقاء حقوق اجتماعی شهروندان، توانسته است نوعی پیوند بین نظریه و عمل برقرار سازد. یکی از ابعاد جالب در دیپلماسی شهری به‌کارگیری مدل بازاریابی تجاری برای شهرها و تعیین موقعیت شهرها به‌عنوان یک برند است که گستره‌ی وسیعی از فعالیت‌ها شامل: توسعه اقتصاد شهری، افزایش روابط تجاری، تبادل‌های فرهنگی، تعامل‌های ورزشی و همکاری-های جشنواره‌ای را در برمی‌گیرد.

به‌طور کلی نفع شخصی شهروندان و نقش شهرها به‌عنوان مراکز اصلی فعالیت‌های اقتصادی به‌طور فزاینده محرک اصلی اقتصاد شهری است. دیپلمات‌های شهری می‌توانند با دیپلماسی فعال در مجامع و سازمان‌های بین‌المللی، شرکت‌های خارجی، گردشگران و دیگر سازمان‌های بین‌المللی را برای سرمایه‌گذاری، به شهرهای خود جذب کنند یا می‌توانند دانش و خدمات خود را از طریق تأسیس شرکت‌های فراملیتی و ایجاد دفاتر مرکزی شرکت‌های خارجی مبادله کنند.

امروزه بیشتر فعالیت‌های اقتصادی و تجاری در شهرها صورت می‌گیرد و برای نمونه اگر جهانی شهرهایی همچون توکیو، نیویورک، لندن به لحاظ مالی، سیاسی و پایتخت فرهنگی رتبه‌های بالایی را به خود اختصاص داده‌اند، همگی آن‌ها نقش و فعالیت دیپلماسی شهری را در عرصه اقتصاد شهری نمایان می‌سازد.

(مرکز پژوهش‌های مجلس ۱۳۸۷). اما به‌رغم چنین امکاناتی در رتبه‌بندی جهانی مرتبط با انجمن بین‌المللی گردهمایی و همایش‌ها ۴۸ کلاً ایران در رده ۸۵ از مجموع ۱۲۷ قرار می‌گرفت. به‌واقع با برگزاری ۱۰ همایش معتبر بین‌المللی در مقایسه با ایالات متحده با ۹۲۵ شکاف آشکاری داشت (ICCA 2015).

با چنین ظرفیت‌های بی‌کرانی که در شهر مرکزی کشور قرار گرفته می‌توان ابزار دیپلماسی را در فرایند جهانی‌شدن و در فضای جریان‌ها مقیاسی جهت توسعه مطرح نمود. در واقع امروزه می‌توان با تأکید بر پتانسیل‌های تهران و سایر کلان‌شهرهای کشور زمینه توسعه ملی را با بهره‌گیری و جذب سرمایه‌های خارجی فراهم نمود.

شهرداری جهت دستیابی به دیپلماسی فعال در عرصه بین‌الملل نیازمند در نظر گرفتن دستگاه دیپلماسی است که وظایف آن را می‌توان به‌قرار زیر دسته‌بندی نمود:

- گردآوری داده‌ها و اطلاعات در زمینه‌های مرتبط با فعالیت‌های دیپلماسی شهری و حداکثر سازی منافع.
- انجام مطالعات و تحقیقات جهت فراهم نمودن الگوی صحیح و ارائه راهنمایی‌های سیاست‌گذارانه.
- تربیت نیروی انسانی کارا و تنظیم بستر جهت نمایندگی شهر در شهرهای دیگر.
- انجام مذاکرات و گفتگوهای مستمر با نهادها و شهرداری‌های کشور مختلف.
- عضویت فعال در نهادهایی مانند شهرهای متحد و حکومت‌های محلی، شهرداران برای صلح^{۴۹} و...
- ارائه خدمات مشاوره‌ای به سرمایه‌گذاران.

دستگاه دیپلماسی در شهرداری‌ها در چارچوب پنج وظیفه عمده خود جهت تحقق بهینه دیپلماسی شهری فعال و نیز رشد اقتصادی شهر باید دانش و توانایی‌های لازم در زمینه مذاکرات بین‌المللی اقتصادی، دیپلماسی تجاری، بین‌المللی شدن اقتصادهای محلی و شرکت‌ها، استراتژی‌های توسعه صادرات، تجارت بین‌الملل، استراتژی‌های بازاریابی، قوانین و مقررات سرمایه‌گذاری، روندهای سرمایه‌گذاری، توجه به بازارهای در حال ظهور، ارزیابی شهرها از منظر اقتصادی، حقوق بین‌الملل اقتصادی و حقوق بین‌الملل تجاری را باید کسب کند تا ضمن کسب منافع اقتصادی شهر به پیشبرد اهداف دیپلماسی اقتصادی کمک کند.

در کنار موارد مذکور امروز یکی از طرق دیپلماسی شهری که به‌عنوان ابزاری برای ورود در عرصه اقتصاد جهانی محسوب می‌شود، تسریع در فرایند نوآوری و نیز برگزاری استارت - آپ^{۵۰} است. در این میان می‌توان به تجارب موفق شهرهایی چون سانفرانسیسکو، سن جوزه، کمبریج و بوستن اشاره کرد.

24. Established World Cities
 25. Emerging World Cities
 26. Shanghai
 27. Beijing
 28. Istanbul
 29. Sao Paulo
 30. New World Cities
 31. Brisbane
 32. Melbourne
 33. Boston
 34. Space of Flows
 35. Space of places
۳۶. پیمان و ستفالی، پیمان‌نامه‌ای است که پس از پایان جنگ‌های سی‌ساله مذهبی در اروپا (۱۶۱۸-۱۶۴۸) در دو شهر اسنابروک و مانستر در وستفالی میان کشورهای اروپایی در ۱۶۴۸ میلادی بسته شد. در این پیمان تمام کشورهای اروپایی به‌جز بریتانیا و لهستان شرکت داشتند. وستفالی نخستین پیمان صلح چندجانبه پس از رنسانس در اروپا است. این پیمان بعدها منجر به معاهدات بزرگ مشابهی بین کشورها شد که در نهایت به قانون بین‌الملل انجامید. صلح وستفالی، الگو و پایه جامعه‌ی ملل و سپس سازمان ملل متحد گردید. در این پیمان حقوق برابر و یکسان کشورها به عنوان واحدهای سیاسی مستقل برای نخستین بار مطرح و مورد پذیرش قرار گرفت. مطابق این پیمان کشورهای مستقل حق تعیین سرنوشت خود را دارند، برابر اند و حق دخالت در امور هم را ندارند (Gross 1948).
37. Deterritorialization
 38. Nodes
 39. Cities in Motion Index
 40. Soft Power
 41. Branding
 42. AmSterdam
 43. Washington, The American Experience
 44. Auckland, City of Sails
 45. The Global Financial Centers Index
 46. Cost-Benefit
 47. Peresentation
 48. International Congress and Convention Association (ICCA)
 49. Mayor for Peace
 50. Start-ups

منابع

- بصیرت، میثم و سید مصطفی جلیلی. ۱۳۹۳. تحلیل فرصت‌ها و چالش‌های توسعه دیپلماسی شهری در کلان‌شهر تهران، نشریه هنرهای زیبای - معماری و شهرسازی ۱۹ (۳): ۶۶-۵۳.
- ظریف، محمدجعفر، و محمدکاظم سجادیپور. ۱۳۸۷. دیپلماسی چندجانبه، تهران، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه.
- قورچی، مرتضی، و محمد امانی. ۱۳۸۸. دیپلماسی شهری در فرایند جهانی شدن. مجله دانش شهر (مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران) ۷: ۴۴-۱.
- مرکز آمار ایران. ۱۳۹۰. سرشماری عمومی نفوس و مسکن.
- مرکز پژوهش‌های مجلس. ۱۳۸۷. گروه پژوهشی زیربنایی.
- موسوی شفا، مسعود. ۱۳۸۹. دیپلماسی شهری (ابزاری برای توسعه ملی در عصر فضای جریان‌ها)، نشریه دانش شهر ۱۸: ۱-۳۵.
- نجات حسینی، سید محمود. ۱۳۹۰. سیاست شهری و دیپلماسی شهری (از نظریه تا تجربه)، نشریه جامعه‌شناسی تاریخی ۳(۲): ۱۴۳-۱۱۷.
- وزارت اقتصاد و امور دارایی. ۱۳۸۵. گزارش تولید ناخالص داخلی، جلد دوم.
- Acuto, Michele. 2013. *Global Cities, Governance and Diplomacy: The Urban Link*. Routledge.
- Bush, Kenneth. 2004. *Building Capacity for Peace and Unity, The Role of Local Governments in*

به‌عنوان نمونه‌ای بارز در زمینه نقش دیپلماسی شهری در اقتصاد شهری می‌توان به اجلاس سالانه داووس اشاره کرد که هر ساله با حضور نمایندگان شهرها و دیگر شرکت‌کنندگان برگزار می‌شود که شهرداران شرکت‌کننده در اجلاس ۲۰۰۹ آن عبارت بودند از: تهران، لندن، دالین، میلان، بوینس آیرس، ریودوژانیرو، کبک، سان‌فرانسیسکو، هسن. موضوعاتی که در این جلسه بررسی شد، عبارت‌اند از: خاورمیانه در سال ۲۰۰۹ (تأثیر جریان نفت بر برنامه تجارت و جامعه)، امنیت آسیا به‌خصوص افغانستان و پاکستان، نوآوری در آسیا، شهرنشینی در روند جهانی، نواقص طرح حکومتی (ساختار حکومتی قرن بیستم برای مقابله با چالش‌های مختلف و پیچیده این قرن کافی نیست)، ساختاری برای توسعه.

بر اساس آنچه در این مقاله مورد بحث و بررسی قرار گرفت می‌توان گفت شهرها نقش مهمی در توسعه و رشد اقتصادی ملی بازی می‌کنند. این مهم در سایه بهره‌گیری صحیح از توانمندی‌ها و ظرفیت‌های موجود و در مواردی ظرفیت‌سازی صورت می‌پذیرد. امروزه جذب سرمایه‌های خارجی و حضور فعال نیروهای خارجی برای شکوفایی اقتصاد شهر به‌عنوان ابزاری مهم جهت دستیابی به اقتصاد شهری پایدار و پویا می‌باشد. برای تحقق این مهم، دیپلماسی شهری امروزه در عرصه‌های مختلف بخصوص اقتصاد شهری و کسب منافع حضوری فعال داشته و در مواردی در برخی از کشورهای اروپایی خارج از چارچوب سیاست خارجی، اقدام به برقراری ارتباط با شهرداری‌های سایر نقاط می‌کنند. شهرداری‌ها به‌عنوان بازیگران اصلی دیپلماسی شهری، برای دستیابی به حداکثر منافع در روابط دیپلماتیک نیازمند آگاهی از الزامات دیپلماسی در سطح بین‌المللی می‌باشند.

پی‌نوشت‌ها

1. Urban Diplomacy
2. Public Diplomacy
3. Lewis Mumford
4. Agglomeration Effects
5. Globalization
6. Cosmopolitan
7. municipal diplomacy
8. citizens diplomacy
9. city-to-city diplomacy
10. The Center for Innovative Diplomacy
11. Michael Shuman
12. Glocal Forum
13. United Cities and Local Governments (UCLG)
14. Clingendael
15. The Congress of Local and Regional Authorities
16. The First World Conference on City Diplomacy
17. Hague
18. World City Network a global urban analysis
19. The Netherlands Institute of International Relations
20. The Glocal Forum
21. Federation of Canadian Municipalities
22. NGO
23. World Cities

Mumford, Lewis. 1937. 'What is a City?' Architectural Record, reprinted in Richard Le Gates and Frederic Stout (Eds) *The City Reader*. 3rd edition. London: Routledge: 34.

Overman, Henry G., and Anthony J. Venables. 2010. 'Evolving City Systems'. Edit by in Jo Beall, Basudeb Guha-Khasnobis and Ravi Kanbur (eds) *Urbanization and Development, Multidisciplinary Perspectives*. Oxford: Oxford University Press: 103-123.

Pluijm, Rogier van der, and Jan Melissen. 2007. *City diplomacy: the expanding role of cities in international politics*. Netherland Institute of International Relations Clingendael, Clingendael diplomacy papers 10:1-45.

Sadeghi shahedani, Mehdi and Amin Faraji Mollai. 2014. The role of urban diplomacy in attracting tourists, *Journal of Urban Economics*:17.

Shoval, Noam. 2002. A new phase in the competition for the olympic gold: The London and New York bids for the 2012 games, *Journal of urban studies* 24(5): 583-599.

Sizoo, Alexandra. 2007. concept paper on city diplomacy, uclg city Diplomacy Committee.

Taylor, Peter J. 2004. *World city networks: A Global Urban Analysis*. Routledge Publishers.

Taylor, Peter J. 2001. A New Mapping of the World for the New Millennium. *The Geographical Journal* :167.

Taylor, Peter J. 2000. World Cities and Territorial States under Conditions of Contemporary Globalization. *Political Geography* 52(2):157-162.

United Cities and Local Government(UCLG).2005. Kofi Anan Recognizes Role of Local Governments in International Development, at <http://www.cities-localgovernments.org>,. February 2007.

Peace building, publication of the Federation of Canadian Municipalities, Ottawa, Canada.

Beall, Joe., and David Adam. 2017. cities, prosperity and influence, the role of city diplomacy in shaping soft power in the 21st century, *British Council*:3-28.

Communication and Local Governments. 2006. Olympic opportunities. at <http://communities.gov.uk>. February 2007.

Daroudi, Mohammad Reza., and Nastaran Piemani. 2013. Assessing Urban Diplomacy Approach on Foreign Investors in Tehran Using Network Analysis Process - SWOT Analysis *Middle-East Journal of Scientific Research* 15 (5): 715-722.

Glocal Forum. 2003. *Glocalization, Research Study and Policy Recommendations*. edited by CERFE in cooperation with the Glocal Forum and the Think Tank on Glocalization.

Gross, Leo. 1948. The Peace of Westphalia, 1648-1948. *American Journal of International Law*. 42 (1): 20-41 [p. 25]. doi:10.2307/2193560

Hawksworth, John., Thomas Hoehn, and Meirion Gyles.2007. Price water house coopers UK Economic outlook. March 2007, at <http://www.pwc.com/uk/>.

Hewitt, Ted. 1999. Cities working to improve urban services in developing areas: The Toronto-Sao Paulo Example, *Studies in Comparative International Development* 34 (1): 27-44.

ICCA. 2015. *ICCA Statistics Report Public Abstract.*, www.iccaworld.org.

IESE. 2015. *Cities in motion index*. University of Navarra, Center for globalization and strategy.

JLL Cities Research Center. 2015a. *Globalisation and Competition: The New World of Cities*. <http://www.jll.com/cities-research>.

JLL Cities Research Center. 2015b. *The Business of Cities 2015*. <http://www.jll.com/cities-research>.